

znamená rovněž možnost seznámit se s důkazy natolik, aby byly srozumitelné, a tudíž bylo možné k nim zaujmout stanovisko. Právo na soudní ochranu z hlediska organizace a činnosti veřejnoprávního orgánu je zachováno jen při současném respektování atributů soudnictví, kterými jsou nezávislost, nestrannost, odbornost, předvídatelnost, efektivnost.

Přfbuzná hesla: Listina základních práv a svobod; právní stát – ústavní význam; právo na spravedlivý proces – doktrína ÚS ČR, jako právo; rovnost účastníků řízení

Vybraná literatura: *Klíma, K. a kol.* Komentář k Listině a Ústavě. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005; *Blahož, J.* Soudní kontrola ústavnosti. 1. vyd. Praha: ASPI, 2001; *Klíma, K.* Ústavní právo. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004.

Milan Tomeš

Právo na vzdělání

Základní ústavní úprava práva na vzdělání je obsažena v Listině, která toto právo přiznává každému, tedy každé fyzické osobě bez ohledu na to, zda je státním občanem České republiky, cizím státním příslušníkem či z hlediska mezinárodního práva bezdomovcem. Podle čl. 33 tuto možnost má jednotlivec po dobu celého svého života. Česká úprava tak vyzvedává a zdůrazňuje rovnost přístupu ke vzdělání. Zajistit toto všeobecné právo na vzdělání patří k základním úkolům státu. Jakožto veřejnou službu musí toto právo závazně zajišťovat všechny školy a školská zařízení bez ohledu na to, kdo je jejich zřizovatelem. Tento zvláštní zájem souvisí s významem vzdělání pro svobodný rozvoj osobnosti jednotlivce, možnost jeho uplatnění ve společnosti i pro možnost výkonu jeho dalších základních práv.

Listina současně stanoví i **povinnost školní docházky**. Tato ojedinělá ústavní povinnost souvisí jednak se zájmem moderního občanského státu na tom, aby jeho občané měli co možná nejlepší předpoklady k životu v občanské společnosti a výkonu svých základních práv, a jednak se snahou státu zajistit jistý

stupň vzdělanosti nutný k fungování veřejného života a případnému uchování národních kulturních hodnot.

Délku této povinnosti podle znění Listiny stanoví zákon, **Listina tak předpokládá zákonnou konkretizaci této ústavní povinnosti**. Ta je provedena zákonem č. 561/2004 Sb., školským zákonem, a to v části třetí hlavě první v § 36. Zákon stanoví že školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku.

Bezplatné vzdělání ve školách je zajištěno pouze občanům České republiky, a to na základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách. Jak již bylo řečeno, je právo na vzdělání konkretizováno obecnými zákony. Proto se občan může domáhat tohoto práva pouze v mezích takových prováděcích zákonů, což stanoví čl. 41 odst. 1 Listiny. Pokud by mu bylo odepíráno, může tak činit přímo u nezávislého a nestranného soudu, případně u jiného správního orgánu, který má za úkol tato práva chránit.

Pro vysoké školy Listina stanovuje zvláštní režim. **Právo na bezplatné vzdělání** je zde podmíněno schopností občana a možností společnosti, což jsou dle zákona o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.) jediné možnosti omezení práva na vzdělání na vysokých školách. Vysoké školy mají též zaručenu možnost akademické samosprávy, což je dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, zákonná možnost vysokých škol na základě svých statutů samostatně upravovat některé otázky spadající do jejich samostatné působnosti. Samotnou organizací a činností veřejné vysoké školy, jakož i postavení členů akademické obce upravují její vnitřní předpisy. Státní orgány mohou zasahovat do činnosti veřejné vysoké školy jen na základě a v mezích zákona a způsobem zákonem stanoveným.

Záruka bezplatnosti vzdělání je v případě škol zřizovaných státem nepochybná. Listina však připouští možnost vzdělání za úplatu na soukromých školách, tedy školách zřizovaných osobami soukromého práva. Jde tedy o tzv. školy soukromé, popřípadě církevní, které mohou takový poplatek, tzv. školné, požadovat. Podle použité ústavní formulace

však jde o možnost, ne o povinnost takový poplatek vyžadovat. Proto mohou teoreticky existovat soukromé školy, které budou vzdělání poskytovat bezplatně.

Listina připouští tedy i vznik jiných škol než státních, ovšem s tím, že na takových školách lze vyučovat jen za podmínek stanovených zákonem. Stát si tak vyhrazuje právo stanovit podmínky výuky a zřizování jiných než státních škol, a to právní normou o síle obecného zákona. K těmto podmínkám patří i již zmíněný požadavek, aby vzdělání poskytované na nestátních školách bylo svou kvalitou srovnatelné se školami státními. Vzdělání získané na nestátních školách a školských zařízeních je rovnocenné vzdělání získanému ve školách státních. Listina však tuto rovnocennost sama nestanoví, ovšem rovnocennost v tomto případě vyplývá z obecného ústavního požadavku rovnosti přístupu ke vzdělání.

Listina též ukládá zákonodárci, aby zákonem stanovil, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu. Listina podmínky této pomoci přímo nestanovuje, ale k jejímu konkrétnímu stanovení zmocňuje zákon. To ostatně souvisí s požadavkem, aby stát co nejdříve zajistil rovnost přístupu ke vzdělání.

Příbuzná hesla: lidská práva; Listina základních práv a svobod; státní občanství

Vybraná literatura: *Klíma, K. a kol.* Komentář k Ústavě a Listině. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005; *Klíma K.* Ústavní právo. 3. rozšířené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006; *Klíma, K.* Teorie veřejné moci (vládnutí). 2. přepracované a doplněné vyd. Praha: ASPI, 2006.

Daniel Stark

Právo na život

Právo na život je formulováno na čelném místě všech univerzálních i partikulárních lidskoprávních dokumentů. Nejinak je tomu v případě české Listiny základních práv a svobod, která zakotvuje právo na život v čl. 6. Tím, že předchází dalším právům, lze je považovat za poněkud významnější než kterékoli další právo, a můžeme tak usuzovat na relativní hierarchii jejich důležitosti. Právo na život tvoří naprostý základ

všech ostatních lidských práv, neboť bez něj by ostatní práva neměla praktický význam.

Listina základních práv a svobod v čl. 6 konstatuje, že každý má právo na život, přičemž lidský život je hoden ochrany již před narozením. Druhý a třetí odstavec tohoto ustanovení Listiny právo na život blíže konkretizují tak, že nikdo nesmí být zbaven života a že se nepřipouští trest smrti. Odstavec čtvrtý stanoví podmínky, za kterých nenastane porušení ústavně zaručeného práva na život, a to v případě, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.

Právo na život dále **zakotvuje řada mezinárodních dokumentů**. Dle čl. 3 Všeobecné deklarace lidských práv má každý právo na život, svobodu a osobní bezpečnost; dle čl. 6 odst. 1 MPOPP má každá lidská bytost právo na život, které je chráněno zákonem a nikdo nebude života svévolně zbaven; dle čl. 2 EÚLP je právo každého na život chráněno zákonem a nikdo nesmí být života úmyslně zbaven kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest; dle čl. 6 Úmluvy o právech dítěte má každé dítě vrozené právo na život atd. Za mezinárodní zločin se považuje genocidium jako zvlášť závažný útok proti právu na život skupin lidí spáchané za války i míru a vztahuje se na něj Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. V Mezinárodní úmluvě o potlačování a trestání zločinu apartheidu je chráněno mimo jiné právo na život a svobodu osobnosti, pokud by jej měl být člověk zbaven z důvodu příslušnosti k rasové skupině s cílem vytvořit a upevnit nadvládu jedné rasové skupiny osob nad jakoukoli jinou rasovou skupinu osob.

Právo na život je základním přirozeným právem člověka, které je univerzální a plně se na něj vztahuje ustanovení čl. 1 Listiny, o rovnosti všech lidí v tomto právu a o jeho nezadatelnosti, nezrušitelnosti, nezcizitelnosti a nepromlčitelnosti. Právo na život a na poskytnutí pomoci při ochraně, záchraně či uchování života nemůže záviset na majetku, rase, národnosti či víře nebo jiných rozdílech uvedených v čl. 3 odst. 1 Listiny, ale naopak nikdo nesmí být v tomto právu diskriminován,